

UNUTULMU BİR YAZARIMIZ: MUHİDDİN MEKKÎ

Yazar ENLER*

ÖZ: Osmanlı'nın çöküşünü, Millî Mücadele'yi ve Cumhuriyet'in doğuşunu görmüş, birkaç devre şahitlik etmiş, bunu eserlerine yansıtmış bir edebiyatçımız olan Muhittin Mekki (Çağpar), edebiyat tarihimizde iki üç tiyatrosunun dışında pek bilinmeyen bir şahsiyet olarak unutulmuştur. Yazarın eserleriyle bugünün edebiyat dünyasına söyleyecek pek çok sözünün bulunduğu kesindir. Onun devri ve şahsiyetiyle eserleri arasındaki münasebeti aydınlatması açısından önce hayatını ele almakta fayda vardır.

A FORGOTTEN AUTHOR: MUHİDDİN MEKKÎ

ABSTRACT: One of our authors who experienced the collapse of Ottoman Empire, the national struggle and the foundation of the Republic, witnessed several eras and reflected them on his works, Muhittin Mekki (Çağpar) was forgotten in our literature history except for his two or three dramas. It is certain that he has so much to say to the current world of literature. His life should primarily be discussed in order to enlighten the relationship between his era and character, and his works.

Hayatı

Hayatı ve yazar olan Mehmet Muhiddin Mekkî, 1290/1874 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Künyesi Arapkırlıoğlu, Soyadı Çağpar'dır.

Hicaz Vilâyeti muhâsebe mümeyyizlerinden Arapkırlı Mehmet Efendi'nin oğludur. Sayın Argon Çağpar'dan alınan bilgi ışığında, Oğuzhan'ın zzzettin Çağpar'ın¹ notlarına göre Muhiddin Mekkî'nin hayatı şöyledir:

* Prof. Dr., Namık Kemal Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹Ahmet zzzettin ÇAĞPAR 1893'te İstanbul'da doğdu. Babası Albaylıktan emekli Muhittin Bey'dir. Selanik Feyz-i Âti Mektebi'nde ortaöğrenimini tamamladı. 20 Kasım 1915'te Mülkiye'yi bitirdi. Aralık 1915'te askere alındı. Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar yedek subay olarak görev yaptıktan sonra Aralık 1918'de terhis oldu. Ocak 1920'de Rüşumat (Gümrükler) Umum Müdürlüğü Muhafaza Memurluğuna tayin edilerek Devlet hizmetine girdi. Bu kuruluşa girdikten sonra kademe kademe Ekim 1925 tarihine kadar çalıştı. Bu tarihte görevinden ve memuriyetten istifa ederek 18.2.1928 tarihine kadar serbest çalıştı. 18.2.1928 tarihinde Konya Tahrirat Müdürlüğü ile kamu hizmetine döndü. Akşehir, Üsküdar

Osmanefendizâde Abdi – Hacı Ali A a - Hacı Abdi Efendi – Mehmed Efendi – Muhiddin Mekkî Ça par – zzettin Ça par. E i'nin adı adiyeye Ça par'dır. Sara, Süha, Sâhire, Selma adlarında dört kızı ve zzettin adında bir o lu olmu tur. (Hiçbiri bugün hayatta de ildir.)

btidâî tahsilini Mekke'de gördükten sonra stanbul'a gitmi , Harbiye'ye girmi tir. Buradan mezun olarak çe itli askerî görevlerde bulunmu , pâdi ahın fahrî yâverleri arasına katılmı , daha sonra da Hicaz Fırka-i Askeriyesi Erkân-ı Harbiyesi'ne memur olmu tur. Bilâhare mü ir brâhim Pa a'nın maiyetinde Demirhisar, Naslıç, Kesriye tabur komutanlıklarında bulunmu tur. Manastır ve Üsküp'te, Malisör syanı'nda² Arnavutluk'ta ve Balkan Harbi'nde Garp Cephesi'nde bilfiil görev almı , Birinci Dünya Harbi'nde Elazı 'da, stiklal Harbi'nde Erkân-ı Harbiye Târfh-i Harp übesi'nde (Genel Kurmay Ba kanlı ı Harp Tarihi Dairesi) çalı mı tur. Yoluyla terakki ederek Miralay (Albay) olmu , Miralay rütbesiyle emekliye ayrılmı tur. 1934 yılında Kuzguncuk Mektebi'nde Türkçe muallimli ine davet edilmi , bir süre ö retmenlik yapmı tur. 17 Ramazan 1355/1 Aralık 1936 tarihinde stanbul, i li'de, hayata gözlerini yummu , Feriköy Kabristanı'ndaki aile kabrine defnolunmu tur.

Mîrâciye sahibi Erkân-ı Harbiye Miralayı Recep Vahyî Bey'in te vikiyle iir yazma a ba lamı , Abdülhak Hâmid, Cenab ahâbettin, Ali Ekrem ve Süleymân Nazif'le mektupla arak edebî dostluklar kurmu , eserlerinde Arapkirli o lu Muhiddin Mekkî ismini kullanmı olan son dönem Osmanlı ve ilk dönem Cumhuriyet air ve yazarlarındandır.

ESERLER

Muhiddin Mekkî'nin eserlerini yayımlanı tarihine göre öyle sıralayabiliriz:

ve Vize kaymakamlıklarında bulundu. çileri Bakanlı ı Mahallî dareler Genel Müdürlü ü Yardımcılı ı ve Emniyet Genel Müdür Yardımcılı ı yaptı. 1939-1940 yılları arasında Siirt ve 1940-1945 yılları arasında Tokat, 1945-1946 yılları arasında Konya, 26.11.1946-9.2.1948 tarihleri arasında Ankara Valili i ve Belediye Ba kanlı ı görevini yürüttü. Daha sonra 1948-1950 yılları arasında Samsun Valili inde bulundu ve bu görevde iken emekli oldu. Planlı çalı mayı esas alan zzettin Ça par, meslek saygınlı nı özenle korumu , otoriter idarecilerimizdendir. *Köyde Hakiki Reform ve deal Köycülük* isimli bir kitap yazmı tur. 10 Ekim 1954 günü vefat etti. ki o lu vardır. Sargon Ça par (23.03.1935) ve Ömer Argon Ça par (30.11.1941).

² Malisör ayaklanması daha önceki Arnavut ayaklanmalarına kıyasla daha büyük çapta ve dı deste i olan bir ayaklanmadır. Ba ta talya olmak üzere di er Avrupa devletleri isyanla yakından ilgilenmi lerdir. Mahmut evket Pa a, 82 piyade taburu gibi çok büyük bir kuvvetle isyanı bastırır.

1. *Vatan Daha Güzel*, Mâmuretü'l-Azîz Vilâyet Matba'ası, Elazı 18 Kânûn-ı sâni 1330/18 Ocak 1914.
2. *Tuhfe-i Mekkî*, Mâmuretü'l-Azîz Vilâyet Matba'ası, Elazı 1330/1914.
3. *Güzel Rumeli*, Mâmuretü'l-Azîz Vilâyet Matba'ası, Elazı Mart 1331/1915.
4. *Ye il Yaprak*, Matba'a-i Ahmed hsan ve ürekâsı, Matba'a-i Halk-ı Osmânî irketi, stanbul 1331/1915.
5. *Türk Hayat Dalgaları*, Yeni Mecmû'a Çanakkale Nüşa-i Fevkalâdesi, Hilâl Matba'ası, stanbul 18 Mart 1334/18 Mart 1918.
6. *Yeni Mevlid-i Nebevî*, Matba'a-i Orhâniye, stanbul 1335/1919.
7. *Anîze*, Evkaf-ı slâmiye Matba'ası, stanbul 1335/1919.
8. *Filiz*, Babalık Matba'ası, Konya 1345/1929.
9. *Nâhid*, stanbul (Basım yeri belli de il) 1346/1930.
10. *Yeni Filiz (Filiz'in ikinci baskısı)*, Babalık Matba'ası, Konya 1346/1930.

Bu eserler türlerine göre iki gruba ayrılır:

1. İir- Nesir çe itli yazıların bulundu u kitaplar.
 - a. *Tuhfe-i Mekkî*
 - b. *Ye il Yaprak*
 - c. *Yeni Mevlid-i Nebevî*
 - d. *Filiz (ve Yeni Filiz)*
2. Manzum-Mensur tiyatro eserleri.
 - a. *Vatan Daha Güzel*
 - b. *Güzel Rumeli*
 - c. *Türk Hayat Dalgaları*
 - d. *Anîze*
 - e. *Nâhid*

HAKKINDA YAZILANLAR

Muhiddin Mekkî hakkında yapılmı müstakil ve ayrıntılı bir çalı maya rastlanmamı tır. Ondandır bahseden yazıların bazıları birkaç satırdan ibaret ve birbirini tekrar eden alıntılardan öteye geçmemektedir. Kısmen de olsa Muhiddin Mekkî üzerinde ciddiyetle duran birkaç kitaptan bahsetmek mümkündür. Bunların ba ında bnü'l-Emin Mahmud Kemal nal'ın yazdı ı ve Hidayet Özcan'ın yayına hazırladı ı *Son Asır Türk airleri*'nin üçüncü cildi gelir. nal burada Mekkî'nin hayatı hakkında kısa da olsa derli toplu bir

bilgi verir. Askeri görevlerini belirtir. Nerede vefat etti ini ve nereye defnedildi ini yazar. O lu zzetin Ça par ile mülakatını aktarır. Eserlerinin listesini ve *Ye il Yaprak*'taki Cenab ahabettin için yazımı oldu u metni verir.³ Yedi eserinden bahseder. İlk eserinin *Ye il Yaprak* oldu unu söyler. Gerçekte ilk eseri *Vatan Daha Güzel* isimli tiyatrosudur. Manzum oldu unu söyledi i *Anîze* ve *Nâhid* ise nazım-nesir karı ıktır. *Vatan Daha Güzel* isimli piyesinin adını *Güzel Vatan* olarak vermi ve aslında nazım-nesir karı ık olan *Vatan Daha Güzel* ile *Güzel Rumeli* piyeslerini mensur olarak belirtmi tir. Mekkî'nin son eserinin *Filiz* oldu unu söylemi tir. Hâlbuki *Filiz*'in birinci baskısı 1929'da, *Nâhid* 1930'da, *Filiz*'in ikinci baskısı yine 1930'da yapılmı tir. Bununla beraber Muhiddin Mekkî'yi edebiyat tarihlerine dâhil eden bir dikkat göstermesi bakımından nal'ın yakla ımının olumlu bir sonuç verdi ini belirtmek gerekir.

Ele alaca ımız ikinci eser Niyazi Akı'nın *Ça da Türk Tiyatrosuna Toplu Bakı* isimli eseridir. Akı bu eserde Me rutiyet Tiyatrosunda Yıldız'la, Abdülhamid'le ve istibdadla ilgili yazılmı tiyatroları sayar.⁴ Ancak Mekkî'den ve *Nâhid* adlı oyunundan bahsetmez. Hâlbuki Mekkî'nin oyunu bir a k çerçevesi içinde olsa bile istibdadı ve ismini anmadan “Hükümdar” adıyla Abdülhamid'i ele tirmektedir. Yine Akı, aynı sahifedeki dipnotta “Mehmet Sırrı'nın 1913'te yazdı ı *Türk Kanı* adlı piyes Balkan Sava larının tiyatromuzdaki tek yankısıdır, denilebilir.” hükmünde yanılmaktadır. Çünkü Mekkî'nin 1915'te yazımı oldu u *Güzel Rumeli* adlı eseri tamamen bu konuya hasredilmi tir. Ayrıca yine Akı, *Türk Tiyatro Edebiyatı Tarihi I* adlı eserinde Me rutiyet sonrası konuları tasnif ederken, Osmanlı-Rus sava ını konu edinen eserlerden hiç bahsetmemi tir.⁵ Mekkî'nin *Vatan Daha Güzel* adlı oyunu, bu konu üzerine kaleme alınmı tir.

Metin And'ın *Ba langıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi* isimli eserinde verdi i “Muhittin Mekkî'nin *Güzel Rumeli* adlı oyununda daha çok Osmanlı-Yunan gerginli i ele alınmakla birlikte, oyunun havası bütün Rumeli'yi ilgilendirir”⁶ hükmü, yukarıdaki kanaatimizi do rular mahiyettedir.

³ *Son Asır Türk airleri*, bnü'l-Emin Mahmud Kemal nal, Cilt III, Hazırlayan: Hidayet Özcan, Atatürk Kültür Merkezi Ba kanlı ı Yayınları, Ankara 2000, s.1373.

⁴ *Ça da Türk Tiyatrosuna Toplu Bakı*, Niyazi Akı, Atatürk Üniversitesi Yayınları: 53 Erzurum 1968, s.10.

⁵ *Türk Tiyatro Edebiyatı Tarihi I – Ba langıçtan Cumhuriyet Devrine Kadar*, Niyazi Akı, Dergâh Yayınları, stanbul 1989, s.212.

⁶ *Ba langıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*, Metin And, leti im Yayınları, 1992, 1994 (2. Baskı), s.148.

Muhiddin Mekkî'nin eserleri üzerinde duran bir di er eser Enver Töre'nin *Me rutiyet Tiyatrosu* adlı eseridir.⁷ Töre, Mekkî'nin hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verdikten sonra üç piyesi oldu unu belirtir. Yaptı ımız ara tırmada Mekkî'nin birisi taslak halinde yayımlanmı olan be piyesinin bulundu u tespit edilmi tir. Töre, bunlardan *Anîze* ve *Vatan Daha Güzel* isimli eserler üzerinde kısaca, *Güzel Rumeli* adlı oyun üzerinde ise uzunca durmu , perde perde özetlemi tir. Burada Töre'nin önemli bir dikkatini payla tı ımızı ifade etmek gerekir. O da Mekkî'nin *Güzel Rume-li*'de Batı ile Do u, yani Osmanlı arasında yaptı ı mukayeselerde ele aldı ı konular bakımından Mustafa Sami Efendi'nin *Avrupa Risalesi*'ne yakla tı ı tespittir.⁸

Muhiddin Mekkî'nin yazar kadrosunda yer aldı ı *Mâlûmât Mecmuası* (51-75. sayılar) üzerine Prof. Dr. Belkıs Gürsoy danı manlı ında Hüseyin Kalo ulları'nın hazırlamı oldu u Yüksek Lisans tezi⁹, bu alanda ele alaca ımız ilk akademik çalı madır. Kalo ulları, mecmuanın yazar kadrosunu verirken Mekkî'nin de buna dâhil oldu unu, dönemin mecmua ve gazetelerinde yo un edebî faaliyetlerinin görüldü ünü söyler.¹⁰ leriki sahifelerde Muhyiddin maddesi olarak Mekkî'nin kısa hayat hikâyesini de verir.¹¹

Bir di er akademik çalı ma Yrd. Doç. Dr. Süheyla Yüksel danı manlı ında Dervi Erdal'ın hazırlamı oldu u "*Hazine-i Fünûn Dergisi* (3. yıl, 27-52. sayılar) (*nceleme ve Seçilmi Metinler*)" isimli Yüksek Lisans tezidir.¹² Ancak Erdal, kar ıla tı ı Muhiddin'in, Muhiddin Mekkî mi yoksa Muhiddin Raif mi oldu u konusunda kararsız kalmı tır. Bu nedenle her ikisinin, eksik de olsa, hayat hikâyesini ve eserlerini verir. Hemen sonraki muhakemesinde *Mâlûmât*'taki iirlerin eski tarzda oldu unu belirterek bu-nun daha çok Muhiddin Raif'e ait olabilece ini ileri sürer ki biz de ara tırmacı ile aynı kanaati payla ırız.

⁷ *Me rutiyet Tiyatrosu*, Enver Töre, Duyap Yayıncılık, stanbul 2006, s.115-119.

⁸ *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, Mehmet Kaplan, vd, stanbul 1988, s.7383.

⁹ *Malumat Mecmuası* (51-75. sayılar) *nceleme ve Seçilmi Metinler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara 2008 (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi).

¹⁰ *Ae*, s.29.

¹¹ *Ae*, s.44-45.

¹² *Hazine-i Fünûn Dergisi* (3. yıl, 27-52. sayılar) (*nceleme ve Seçilmi Metinler*), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Sivas 2008 (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi).

Mustafa Özcan da *Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*'nde yayımladı ı “Muhiddin Mekkî'nin ki Oyunu”¹³ isimli makalesinde Mekkî üzerine ciddiyele e ilmi tir. *Vatan Daha Güzel* ve *Güzel Rumeli* adlı tiyatroları tahlil etmi olan Özcan, her iki eserde vatan ve sancak sevgisinin yüceltildi ini söyleyerek romantik bir bakı açısıyla ve Namık Kemal-Tevfik Fikret tesirinde kaleme alınmı olan bu tiyatroların yüksek duygusal bir yapıya sahip oldu unu belirtir. Oyunları ba arılı bulur.

Turkish Studies'deki “Türk Tiyatrosunun Kaynakları”¹⁴ isimli makalesinde Töre, *Güzel Rumeli* oyununun “ uurlu insanların dü mana vatanlarını ölmeden teslim edemeyece i fikrini savun”du unu söyler.¹⁵ Kanaatimizce de Namık Kemal'den beri i lenen “vatan u runda can feda etme” fikri bu iki eserdeki hâkim temadır.

Muhiddin Mekkî'nin *Güzel Rumeli* isimli oyunundan dipnotta da olsa bahseden bir di er makale Abdullah engül tarafından kaleme alınmı olan “Türk Tiyatrosunda Tarih”¹⁶ isimli çalı madır. Burada Balkanlarda ya ananların Türk tiyatrosundaki akislerinden bahsederken Mekkî'nin eserini de verir.

Muhiddin Mekkî üzerinde duran bir ba ka yazı Duygu Doygun ve İker Sütken'in Ya ar enler danı manlı nda ortakla a lisans mezuniyet tezi olarak yaptıkları *Ye il Yaprak* çevirisinin Giri bölümüdür¹⁷. Doygun ve Sütken bu yazıda Mekkî'nin toplumsal ve sosyal konularda iir yazdı nı, milletin ortak kaygılarını ortaya koydu unu belirtirler. Mekkî'nin eserlerinde Namık Kemal'den gelen bir etki olarak vatan sevgisinin daima a ka üstünlü ü fikrinin i lenmi oldu unu söylerler. Ayrıca Mekkî'nin Milli Edebiyat cereyanına kayıtsız kalmadı nı, bazı iirlerinde sade bir Türkçeyi tercih etti ini de eklerler.

SANAT ANLAYI I

Muhiddin Mekkî'yi, kitaplarında yer alan yazıları çerçevesinde ele

¹³ “Muhiddin Mekkî'nin ki Oyunu”, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Özcan, S.Ü. Fen-Edebiyat Fak. Edebiyat Dergisi 1990, 5. Sayı, sahife:19-30.

¹⁴ “Türk Tiyatrosunun Kaynakları”, Enver Töre, *Turkish Studies*, ternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4 / 1-II Winter 2009.

¹⁵ *Ae*, s.2291.

¹⁶ “Türk Tiyatrosunda Tarih”, *Turkish Studies*, ternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4 / 1-II Winter 2009, s.1952.

¹⁷ *Ye il Yaprak* (Çeviri) Duygu Doygun- İker Sütken, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Van 1996 (Yayımlanmamı Lisans Mezuniyet Tezi).

aldı ımızda onun sanat, edebiyat, kültür, vatan ve ba ta Gazi olmak üzere birçok ahıs hakkında sahip oldu u dü ünceleri öyle sıralayabiliriz:

Edebiyat ve iir

Mekkî, edebiyatın temelinde duygu üzerine bina edildi i kanaatindedir. *Ye il Yaprak*'taki “Pîr-i Fânî” isimli yazısında a lamayı sevdi ini söyleyerek, hayatın felaketlerini dile getiren eserlerin ancak gözya ının e li inde okunup anla ılabilecek, hissedilebilecek eserler oldu unu ifade eder. Hatta yine aynı eserdeki “Câvid'e” isimli yazıda bir eserin a latabildi i kadar de erli oldu unu ileri sürer. Mekkî'nin bu genel edebiyat anlayı mını sadece Recaizade'ye ve Servet-i Fünûn'a ba layamayız. Onun bir asker olmasına ra men duygulu ve hassas bir kalbi vardır. Ba ka bir deyi le, onun duygularını galeyana getiren bazı olaylar ve durumlar mevcuttur. Bunlar insanlı ın da trajedisini olu turan sefalet, sava lar, ölüm gibi acı veren eylerdir. Mekkî'nin bu edebi hazırlı ının temelinde gençli inden ba layarak okudu u, etkisi altında kaldı ı ve kendine örnek aldı ı eserler ve ahsiyetler vardır. Ba ta Namık Kemal gelir. Daha küçükken onun *Evrâk-ı Perî ân*'ını ezberler. Sâmipa azâde'nin *Sergüze t*'ini okur. *Ye il Yaprak*'ta “Büyük âir” diye hitap etti i Cenâb'ın “Yakazât-ı Leyliye”sini mütalaa eder. Hâmid, Ekrem, Kemal, Sezâî, Hâlid Ziyâ, Fikret onun muallimleri olur. Okudu u eserlerden edebiyat zevkini ve kültürünü kazanır. Son üstadı Receb Vayhî, onun yeti mesini sa layan ve te vikleriyle iir yazmaya yönlendiren ahıdır. Yazdı ı iirleri kitapla tırmasını sa layan da o olmu tur.

Filiz'deki “Bir Harput'lu âire” hitaplı yazısında belirtti i ekliyle Mekkî'ye göre iir, “ruhta bedîî bir heyecan vücuda getiren bir güzelli in, bir duygunun bedîî cismaniyet alan ekil ve ifadesidir.” âir ise, “o güzelli i, o duyguyu teccîme muvaffak olabilen san'atkârdır.”

Yani iir, sahip oldu u güzellikle insan ruhunda estetik bir zevk ve heyecan uyandırmalıdır. âir de bu duyguyu uyandırabilen sanatkârdır. iir çok sıkı kurallara sı maz, biraz ba ına buyruk ve âsidir. Yine *Filiz*'deki “Cenab ahabettin Bey'e” ba lıklı yazısında manzum *Nâhid* piyesinin esas etkili yönünün bu estetik heyecanı uyandıracak iiriyet oldu unu ifade eder. *Ye il Yaprak*'taki “Bahar- ebâb isimli yazısında bu iiriyetin do al olması, tabiiili i yakalaması gere ini belirtir. Belki de bu do allı ın bir sonucu olarak Mekkî iirlerinde tabiat rengi olarak güne in do u unda ve batı ında hâkim renk olan “pembe”yi seçmi tir. Bunu *Filiz*'deki “ i'rim” adlı iirinde açıklar. Pembe, tabiatın ve a kın rengidir. Bu renk airin ilham perisini davet eder ve iirin mısraları dökülür. Bu yazma eklinin Fikret'i hatırlattı nını belirtelim. Mekkî'ye tesir eden airlerden biri olan Fikret, iir i çili ini

edebiyatımıza getirenlerdendir. Mekkî, *Filiz*'deki "Tevfik Fikret'in Sanatı" başlıklı yazısında Fikret'in "yazıyı pürüzsüz hale getirinceye kadar yontmak ve i lemek ince san'atını" kurdu unu söyler. Fakat bu konuda ileri gitmek onun iirlerinin bazılarını mu lak hale getirmi tir. Mekkî, safla tırmanın ve yo unla tırmanın a ırıya varan kullanımını iir için zararlı görür. Aynı eserdeki "C. . Bey'e" (Cenab ahabettin) hitaben yazdı ı yazısında iiri dı arıdan gelen ve öldüren bir ba ka etkiden bahseder ki bu sava tır. Çünkü iir perisi top ve tüfek seslerinden korkar ve kendini saklar.

Dil

Mekkî dil konusunda duyarlıdır. Türkçeyi kullanmak ister. Ba ka edebiyatların mahsullerini Türkçe yazma denemeleri yapmı tır. Bunun en güzel örne ini me hur Mu'allakatü's-seb'a airlerinden mrü'l-Kays'ın *Anîze*'sini Türkçe yeniden yazarak vermi tir. Eserin ön sözü makamındaki "Kârîlerime" hitaplı yazısında "Anîze-i târîhiyenin nazîrini ben bu hâlis Türk özümlerimle, Türk lisânımla kendi hem ehrilerime tanıtmak erefine mazhar olursam iyi bir ey yapmı olmaz mıyım?" derken bunu kastetmektedir. Bu dil uurudur. Bu uurun devamını *Yeni Mevlid-i Nebevî*'de görürüz. Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'ini herkesin tamamen anlaması için zamanımızın îvesi ile yeniden yazmı , hatta bununla da kalmayarak gelecek nesillerin de i en dille yeniden yazmalarını ve sadele tirmelerini tavsiye etmi tir. Fakat bu sadele menin de bir sınırı ve ölçüsü vardır. *Ye il Yaprak*'taki "Câvid'e" isimli yazısında millî bir edebiyatın do masını kendinin de istedi ini, ancak Türkçenin henüz buna hazır olmadığını ve sırf Türkçe kelimelerden meydana gelen bir Osmanlı edebiyatının vücuda gelebilece ine ihtimal vermedi ini söyler. Yine *Ye il Yaprak*'taki "Cenab ahabettin Bey'e" başlıklı yazısında, eserleri Türkçeyle tirmek amacıyla "herkesin anlaması mümkün olmayan ruh ve kalbin mü âfehâtına has kelimât-ı necîbe ve belî adan onu tecrîd ederek ebkem bir hâle" sokmamak, dili fakirle tirmekten kaçınmak gerekti ini belirtir. Çünkü ifade gücü, belâgat dü ünçe ile yazının uygunlu unu ister. *Filiz*'deki "Son Irak Harbi Safhalarından" başlıklı yazısında belâgatın "hakikatin saf ve samimi na melerinden" ibaret oldu unu belirtir. *Filiz*'deki "Balkan Harbinde Garb Ordusu" başlıklı yazısında Zeki Pa a'nın hâtîrâtını buna örnek gösterir. Zeki Pa a eserini dü ündü ü ve hissetti i gibi kaleme almı tır. Bu eserin ifade gücünü sa layan bir ba ka özelli i ise, okuyucunun "satırları içinde fazla yazılmı tek bir kelimeye bile tesâdüf" edememesi ve kelimelerin manayı en kuvvetli bir biçimde verebilmesidir.

Mekkî, iirde güzelli i olu turan bir di er unsurun ahenk oldu unu dile getirir. *Filiz*'deki "Cenab'a" başlıklı yazısında bunu "Ben âhengin a ırı

deredece meftûnuyum; bir su gibi akıp giden bir nazmı tam kafiye yapmak için âhenginden mahrûm etmek günah de il midir?” diyerek ortaya koyar. *Ye il Yaprak*'taki “Receb Vahyî'ye” başlıklı yazısında da ahenkli ve kalbin na melerini dile getiren yazıları sevdi ini belirtir. Aynı eserdeki “Paris Hayatı” isimli yazısında tabiat güzelli i, musiki ve estetik zevk arasındaki ba dan bahseder. Mekkî, Büyükada'nın sakin ve huzurlu çamları altında, Marmara Denizi'nin mavi ve yıldızlı semasına yükselen bir ud sesi dinlemek ister. Bu âirâne hayal, bizzat bir iir olan tabiat ile musiki ve güzelli in ve onun uyandırdı ı estetik zevkin sarmal bir tarzda ifadesidir. *Filiz*'deki “Ahmed hsan Bey'e” adlı yazısında Mekkî, Ahmed hsan'ın yaptırdı ı ve Servet-i Fünun'un ruhunu veren, iir, musiki ve güzellik perilerini üç çıplak kız halinde göstermi olan bir tabloda bahseder. Bu tablo o neslin ve Mekkî'nin iir anlayı ının somut ifadesidir.

iir ve Nesrin Kaynakları

Mekkî, iirin kaynaklarından birinin tabiat güzellikleri oldu unu söyler. Hatta tabiatın kendisi bir iirdir. *Filiz*'deki “Bahar ve stanbul” isimli yazısında, Bo az'ın kendisinin, gök ve ufuklarının birer air oldu unu, “renk ve nûr, tulû ve gurûb, seher ve afak ekinde Bo az'ın dalgalarının üstüne” iirlerini yazdıklarını söyler. Yine “Bir Harputlu âire” isimli yazısında Harput'un ve zümrüt bir tabloya benzeyen “Mezra'a”nın birer tabî iir oldu unu vurgular.

Eski ve yeni edebiyat ve iiri mukayese eden Mekkî, *Ye il Yaprak*'taki “Câvid'e” adlı yazısında eski edebiyat için “ emâtet-i elfâzî arasında manasını kaybeden, rûhu sıkıp bunaltan mâhûd edebiyat-ı atîka” tabirini kullanır. Onu, manasız ve ruhsuz bir kelime yı ını olarak görür. Bu ifadelerde Servet-i Fünun'un eskiye hiçbir ey borçlu olmadı ını beyan eden iddiasına yakınlık görülür. Mekkî eski edebiyatı be enmemekte ve Batı'nın yeni dü ünçe, duygu ve hayallerinin eski edebiyat ve dil içinde asla verilemeyece ine inanmaktadır. *Filiz*'deki “Süleyman Nazif Bey'e” isimli yazısında ifade etti ine göre, yakın bir gelecekte, kaynaklarını ve gücünü “milliyetin tükenmez hazinesinden alan zengin, vatan sevgisinin en nezih ve sâf duygularıyla dolu; çok sade ve tabîî bir iirimiz ve asrın bütün tekemmül ve teceddüdünü hâiz uurî bir edebiyatımız” olacaktır ve olmalıdır. Bu edebiyatın bir kısmını olu turacak nesir de elbette bu gidi e uymu tur. Halit Ziya'dan ba layarak nesrimizde büyük bir inkılap ya anmı tır. *Filiz*'deki “Halit Ziya” başlıklı yazısında “bu geni hayalli air”in (....) “Türk'ün asrî lisanını da bize hediye etmi ” oldu unu ifade eder. Daha önce inasî ve Namık Kemal bu yolda gayret göstermi lerdir. Fakat duyguları en iyi anlatabilecek ve tabiatı en güzel tasvir edebilecek bir nesri, Mekkî'nin

ifadesiyle, “bu günkü serbest, ince ve üh nesir lisânımızı”, batılı dü ünme ve yazma yolunu, edebiyatımıza Halit Ziya kazandırmı tır. Gerçekte onun istedi i, “Cenâb’a” yazısında da belirtti i gibi edebiyatımızın “ ark ve Garbın bedi’iyâtını cem’ et”mesidir. Mekkî, aynı eserdeki “Bir Harput’lu aire” ba lıklı yazısında genç aire yeni edebî neslin de eskiler gibi tabîî güzellikleri ve bu güzelliklerden aldıkları “ilhamları aslı gibi resmetme e muvaffak olsunlar ve yazılarını gelecek asırlara devrettirebilsinler” derken, edebiyatın tesir ve hayat çizgisinde tasvirin rolüne ve gücüne de i arette bulunmaktadır. lhamların aslı gibi resmedilmesi, görüntülerin bir foto raf karesi halinde verilmesi de il, alman tesirlerin ve bu tesirlerin do urdu u duyguların ça rı tırdı ı imajların en güçlü, etkili ve güzel bir biçimde verilmesi anlamına gelmektedir. Yine aynı eserdeki “Hakikat ve Hayal” ba - lıklı yazısında air gerçe i de il, gerçe in insan duygularıyla sarmalanarak aldı ı ekli, yani hayali hakikatten ziyade sevdi ini söyler.

Ya anan hayat, insanın iç dünyasından, duygu, dü ünçe ve hayallerden yapılmı bu aynadan yansıyarak, sanat denilen o harikuladeyi meydana getirir. Bu akis, ne hayatın tam anlamıyla kendisidir, ne de hayattan ba imsızdır. Yahya Kemal’in “Mehlika Sultan” iirindeki gibi, hayal âleminde do mu ikinci bir âlemdir. Bu nedenle edebiyatın anlattı ı, de i mi , estetize olmu olsa bile, bir bakıma hayatın kendisinden do andır. Hiçbir edebiyatçı bundan müsta ni olamaz, ayrı ve müstakil kalamaz. Her kalem sahibi ya anan hayattan, geli en olaylardan etkilenir ve bu etki hayatı edebi sahaya ta ır. nsan, mekân ve zamandan do an her durum, hadise, duygu ve dü ünçe edebiyatçıda ve onun üzerinden edebiyatta ifadesini bulur. Mekkî’nin kendini içinde idrak etti i toplum, bu toplumun cvelan etti i saha ve milletçe bu sahada ya ananlar elbette onun duygu ve dü ünçe dünyasına tesir etmi , eserlerinde kendini göstermi tir. Osmanlı’nın sava larla -zaman zaman zaferleri konuk etse de daha çok yenilgi ve toprak kayıplarıyla geçen- zor yüzyılı, o devir insanlarına belirli bir bakı açısı vermi tir. Bu bakı açısı millî ve dinî de erlere ba lı, vatanı, sanca ı ve hürriyeti her eyden üstün gören bir özelliktedir. Avrupa’da do arak geli en ve Balkanlar’ı Osmanlı için bir arenaya çeviren milliyetçilik hareketleri birçok ilde isyanların patlak vermesine sebep olmu tur. Bunlara bir tepki olarak do an Türk Milliyetçili i dü ünçesi, Türk Milleti için varlı ımı ve hayatını kaybetmekten kurtulu un bir yolu olmu tur. Bir asker olan Mekkî’nin, dönemin hemen bütün Türk subaylarında görüldü ü gibi millî duygudan ve dü ünceden mahrum kalması elbette dü ünülemezdi. Ele aldı ı konulara ve onları i leyi tarzına baktı ımızda, Mekkî’nin milliyet ve Türklük konusundaki hassasiyetini görürüz. Türk Milleti’nin kutsallarından olan ve kendinin de mensubu bulundu u Türk Ordusu’na sevgisi yüksektir.

Filiz'deki "Ebedî Bir Hâtıra" isimli yazısında, ba ka bir yere tayininin çıkması üzerine ayrılacağı askerlerine yaptığı veda konuşmasında Mekkî, asker ve zabıtlarıyla Türk Ordusu'nun, kumandanına şeref kazandıran bir ordu olduğunu dile getirir. Birlik ile helalleşir ve "Asker arkadaşlarımdan şimdi burada bulunmayanlar da haklarını helâl etsinler! Onların da gözlerinden öptü üzümleri söyleyiniz ve o arslanları da ebediyen unutmayacağımı ilâve ediniz." diyerek ayrılır. Aynı eserdeki "Stiklal Harbi Huzurunda Duygularım" adlı yazısında arkadaşının her yanında akan Türk kanının öldü zannedilen Türk ruhunu dirilttiğini söyler. Ordu'ya, subaylarına ve Türk Milleti'nin insanüstü kahramanlarına "bundan sonra medeniyet ve irfan sahasında önüne geçen milletlere karşı aradığı yeti ! Ve cihanda mukarrer mevki'ini bul!" nasihatini verir. Çünkü düman uyumamı, durmamı -aynı eserdeki Süleyman Nazif Bey'e" yazısında söylediği gibi- "Türk'lere asırların vak'alarını gösteren son birkaç sene içinde vatanın mübârek serhaddi üstünde ne kadar aziz kanı" akıttı. Bu felaket karşısında vatan için fedakârlığı ve ölümü göze alan "bir kaç celâdetkâr, münevver Türk yavrusu orduların tanıyamadığı bir hiss-i besâletle mücehhez olduğu halde meydân-ı fedâkârîye" atılmıştır. *Ye il Yaprak*'taki "Arslanları" yazısı, adeta bu atılıma direktifdir. Aynı eserdeki "stibdâda Vedâ" yazısında bu emre uyan ve "bu vatan-ı mübâreki tahlîs için icâb ederse kanlarıyla boyanacağı ahd eden", hürriyet ve vatan uğrunda canlarını fedaya hazır olan kendinin de içinde bulunduğunuz gençlerden bahseder. Bu gençler memleketi içine düşürdüğü durumdan kurtarmaya yemin etmiş fedailerdir. Yine aynı eserdeki "Abdurrahman Mekkî'ye" başlıklı yazısında vatan uğrunda menfaatini, malını ve hatta canını feda eden bir kahramandan söz açar. Bu, "mukadderât-ı millete hâkim büyük bir fedâî, vatan-ı mu'azzezinin selâmeti için refâh-ı hayâtının idbâra tahvîlinden çekinmeyen ulû'l'azm bir dâhî" olan ve Tâ'if zindanlarında boğulmuş Midhat Paşa'dır.

Mekkî'nin eserlerinde ona örnek ve önder olması, ahsiyetlerinden, fikirlerinden veya edebî özelliklerinden istifade ettiği, kendisine yol göstermiş olan birçok şahısla karışırız. Bunların başında Gazi Mustafa Kemal Paşa gelir. Mekkî, Mustafa Kemal'in hayranıdır. Dünyaya başe diren azim ve cür'et sahibi bu dahi kumandan aynı zamanda mütefekkir ve müstesna bir devlet adamıdır.

Namık Kemal'in bir güneş gibi âlemleri sarmalayan sonsuz dehası ve kendine has üslubunun büyüklüğü karşısında titremiştir. Üstad Ekrem'in ağılayan kalbi önünde diz çökerek ağlamıştır. Sezâi'nin insanı uzun uzun düşündüren derin hislerinin etkisinde kalmıştır. Bütün Türk şairlerinin ulusu olarak kabul ettiği Hamid'in insanı uzun müddet coşku içinde bırakan,

ne elendiren ve ulviyetiyle göklere yükselten o dahi sanatı içinde çalkanmı - tır. Hamid, yıldızların ulaşamadığı, ilham zirvelerinin bile eteğinde kaldığı bir semadır ve dünya edebiyat âlemi ona borçludur. Sonra Fikret'in sakin üslubuyla bir nehir gibi edebiyat sahifelerine döktüğü eserlerinden etkilenmiştir. Fikret, beyit hâkimiyetini ortadan kaldırmış, cümlelerin ağırlığını mısralara uzaması demek olan anjambıman'ı edebiyatımıza kazandırmıştır. Ayrıca mısra içi çili yoluyla gelen ve kristalize hale gelen mısra söyleme yolunu açmıştır.

Mekkî, Cenab'ı kendine üstad ve örnek bir öğretmen kabul etmiştir. Pürüzsüz bir mücevher gibi olan şiirleri, her ruhu etkileyecek güzelliğindedir. Türkler'in en yüksek ve derin şiiri olan bu ulu şiir, aynı zamanda Batıdaki emsallerinden bile yüksek bir münekkittir. Mekkî'nin *Filiz*'deki "Cenâb'a" makalesinde onun için söylediği en güzel tavsif sözü ise, "Siz, en hassas bir kalp gibi rakîk, bir ilham kadar asîl ve bir güneş gibi nihayetsiz bir nurlunuz" olmuştur. Mekkî, Halit Ziya'nın insana uyanık iken tatlı rüyalar gösteren hayal geneline inin etkisinde kalmıştır. Halit Ziya, nesrimizde gerçekleştirdiği büyük inkılapla Türk'ün çağdaş edebiyat dilini kurmuştur. Mekkî'nin *Filiz*'deki "Halit Ziya" makalesinde belirttiği gibi, nesrimizi "rûhun bütün duygularını söyleyecek, tabîatin her güzelliğini resmedecek bir yazı usûlü"ne kavuşturmuştur. Bugünkü serbest, ince ve saf nesir dilimiz onun eseridir. Mekkî *Filiz*'de Ahmed Hsan için yazdığı "Ahmed Hsan Bey'e" başlıklı kısa yazısında, onun "Mavi Gölgelede Mûsıkî" adlı şiiri için yaptırdığı tablo hakkındaki takdir, beğeni ve övgülerini dile getirir. Ressam, şiirin ruhunu oluşturan şiir, musiki ve güzellik perilerini birbiriyle kucaklamış üç çıplak kız halinde resmetmiştir. Mekkî bu ressama teşekkürlerini takdim eder.

Filiz'de kaleme aldığı "H.C. Bey'e" adlı yazısında Hüseyin Cahid'i, Muallim Nâci ile girişimleri kalem düellosunda gösterdiği dirayet ve azimden dolayı kutlayan Mekkî, onun, kalemin kılıcı üstünlüğünü ispatlamış olduğunu söyler. Elindeki ince kalem ve dimağındaki effaf zekâ ile Nâci'ye fikrini kabul ettirmiştir. Yine *Filiz*'de "Süleyman Nazif Bey'e" başlıklı altındaki yazısında belirttiği şekilde Mekkî, "dâimî mahviyetli ve iltifatkâr" Süleyman Nazif'in yüksek ruhunun Türk Milleti'nin çektiği bütün acılar karşısında gözyaşı dökmüş ve bu acıları edebiyat vasıtasıyla tarihe nakletmiştir. Kendi sözleriyle, "O, ulvî ölümün halecanlı bir müverrihi, yere düşen yükseklerin ebedî bir matemlisidir." Nazif'in yazılarında, kendini tekrar okutturmak gibi bir meziyetin mevcut olduğunu fikrinde olan Mekkî, bu başarının sırrının samimiyet olduğunu ileri sürer.

Ye il Yaprak'ta yazdığı "Câvid'e" adlı makalede Mekkî, Mehmed Emin'in *Türkçe İirler* kitabıyla dilde sadeleşme cereyanının iirdeki öncüsü olduğunu ifade eder. Ancak bu edebiyatın, sırf Türkçe kelimeler ile yapılabileceğini düşünür. Millî Edebiyat'ın dildeki sadeleşme meden çok konuların millî hayata yönelmesiyle kurulabileceğini kanaatindedir. Bunu yaparken Batı edebiyatıyla yakın bir temasta olmayı da ihmal etmemek gerekir.

Mekkî'nin, hakkında en fazla yazdığı yazarı Receb Vahyî'dir. Onun için bir iir ve iki makale kaleme almıştır. *Ye il Yaprak*'ta yazdığı "Cenab ahâbettin Bey'e" isimli yazısında belirttiğine göre, Serez civarına gittiği sırada tanıştığı Receb Vahyî birçok tasavvufî eser kaleme almış bir zattır. Nazım kurallarını özeterek Mekkî'yi iire tevrik etmiştir. *Filiz*'de bulunan ve üstadının vefatı üzerine kaleme aldığı "Receb Vahyî" makalesinde anlattığına göre Vahyî, "ufacık ve nârin vücûdu ve derin ilmiyle fazîlet hülâsasına benzeyen" bir yapıdadır. "Receb Vahyî asırların nâdir yeti tirdiği büyük bir âîr, büyük bir âlim, pek büyük bir insandı"r. Ahlâken de yüksek bir insan olan Vahyî bütün askerî iir ve yazarların üstadı olmuştur. Kaleme aldığı binlerce beyit ne yazık ki kaybolmuştur. Yine ne yazık ki Mekkî'nin bu âlim ve ârif üstadının ölümü çok geç duyulmuş, talebesi bile bu sebeple cenazesine gidememiştir. Bunun sebebi ise hiçbir gazetenin bu büyük iirinin ölümünü haber vermemesi olmuştur. Mekkî'nin bunu telâfi etmek isteyen bir tavırla kaleme aldığı ve *Ye il Yaprak*'ta "Receb Vahyî" başlığı altında yayınladığı iiri, bize Vahyî'yi örencisinin sevgi halesi içindeki hatıralarının ve duygularının adesesinden bile olsa, en güzel ve ayrıntılı anlatan metindir. Üstadına minnetini ifade eden Hazret-i Ali'nin güzel sözüyle¹⁸ iirine bir anlam kazandıran Mekkî, Vahyî'yi sihirbaz bir âîr olarak tanıtır. Çünkü kalemi bir anda çiçekleri ve bülbül sesleriyle bir bahar atmosferi kurabilecek kadar kudretlidir. Mekkî onunla bir bahar zamanı tanışmış ve ders almıştır. Ona bütün ruhuyla yönelmiş, örnek almıştır. Üstadını asla unutmayacak, yâd edecektir. Kalemini irfan ve zekâ kaynağı Vahyî'ye yönelterek takdirini, sevgisini ve başlılık sözünü tekrarlar.

Mekkî, *Ye il Yaprak*'taki "Cenab ahâbettin Bey'e" isimli yazısında Receb Vahyî'nin yönlendirmesiyle Batı edebiyatını okumaya başladığını, Jül Klareti'yi ve birer bedî'a-i rûhiye olan eserlerini tanıdığını söyler. Milletinin sevgisini kazanmış olan Klareti, "Straus'un her valsinde bir kadın ruhu vardır" der. Mekkî, *Ye il Yaprak*'taki "Jül Klareti: Paris Hayatı" isimli yazısında Klareti'nin bu hayaline karşılık verirdesine bir başka hayal kurar.

¹⁸ Men allemenî harfen fe-kad seywarenî abden: Bana harf öretenin kölesi olurum. (Hz. Ali)

Mekkî de, Büyükkada'nın ulu, sakin ve huzur veren çamları altında, Marmara'nın mavi semasına yükselen bir ud sesi dinlemek ister.

Anîze'nin başına yazdığı "Kâfîlerime" hitaplı mukaddimesinde Mekkî bize, bir tarihî şahsiyet olan gerçek Anîze'yi tanıtır. Kays'ın amcasının kızıdır. Ancak bu piyesin, birkaç sene evvel bir Arap şairi tarafından Fransızca yazılan *Anîze* ile karıştırılmamasını ister. Kaynakları aynıdır. Fakat Mekkî konuyu oradan almış olsa bile ruhunun istediğini yazarak farklı bir eser ortaya koymuştur. Eserin sonuna da Kays'ın muallakasının nazmen tercümesini eklemiştir. Kays'ın eserinin Türkçede söyleniğini başarmak istemiştir.

Mekkî'nin bahsettiği ve üzerinde durduğu şahıslardan biri de Midhat Paşa'nın olmasıdır. *Ye il Yaprak*'ta "Abdurrahman Mekkî'ye" başlığı altında yazmış olduğu şiirle ve anlattığı acı hatırasıyla hayatında Paşa'nın nasıl bir yere sahip olduğunu bize hissettirir. Şiirde, meşhur dâhi Midhat Paşa için parlak ve güzel bir şiirler yazmak istediğini söyler. Ancak buna kudreti yetmez. Ayrıca Paşa'nın bu övgü sözlerine ihtiyacı yoktur. Kaleme aldığı ve Padişah'a kabul ettirdiği "Kânûn-ı Esâsî" onun adını ebedî kılmıştır. Bu nedenle onu Cennet'te pek anlamlı bir taç beklemektedir.¹⁹ Mekkî çocukluk hatırasında, babasının görevi münasebetiyle buldukları Tâ'if'te, Abdülhamid'in istibdadına karşı çıkarak direnen birçok şahsın nasıl sürgüne geldiklerini, nasıl orada boğularak öldürüldüklerini anlatır. Midhat Paşa, milletin selameti ve hürriyeti için kendini feda etmiş bir büyük hürriyet ehkidir. Vatanseverler, Paşa'nın çöpler arasında kalmış kabrini temizleyerek ortaya çıkartmışlar ve bir abideye dönüştürmek istemişlerdir. Mekkî halktan bu projeye katkıda bulunmalarını rica eder.²⁰

Sonuç

Mekkî, her şeyden önce millî ve vatanla ilgili konularda hassastır. Onun bu hassasiyetinin iki kaynağı vardır. Birincisi Namık Kemal'den gelen bir vatan edebiyatının tesiri ve bu tesirin dönem içinde yaşanan savaflarla beslenmesi; ikincisi ise Mekkî'nin asker olmasıdır. Onda Namık Kemal'den gelen "vatan için kendini feda etme" ve "vatan sevgisini aşktan üstün tutma" motiflerini ve savaş temasını görürüz. Şiirlerinin bir kısmı bu temalar çerçevesindedir.

¹⁹ Mekkî'nin burada kullandığı "iklîl: taç" kelimesiyle dönemin tartışılan olaylarından "âl-i Midhat" meselesine bir îmâda bulunmadığı kanaatinde olduğumuzu belirtelim.

²⁰ Bu mezar daha sonra İstanbul'a taşınmış, Hürriyet Tepesi'ndeki ehitlikteki istirahatgâhına nakl edilmiştir.

Bunun dışında indaki bazı şiirleri Servet-i Fünûn etkisinde kaleme alınmıştır. Bunlarda ahlak ve tabiat üzerine yazılmış duygusal temaları buluruz.

Başta Atatürk olmak üzere birçok devlet adamı, şair ve edebiyatçı üzerine şiir ve nesirler kaleme almıştır. Değerlendirmelerinde tarihî şahsiyetler için vatansever, edebî şahsiyetler için duygusal ve vefakâr bir bakış açısı ve tutum içerisinde olduğu gözlemlenir.

Bunların yanında bazı sosyal içerikli ve çocuklarına hitabeden şiirler de yazmıştır.

Tiyatrolarında ise, konusunu Arap şiirinden ve şiir tarihinden alan *Anîze* hariç tutulursa, bütün tiyatroları vatanî ve millî bir fikir temelinde dayanır. Balkanların kaybı, Osmanlı-Rus Savaşı ve Çanakkale muharebesi ana konularıdır. Bu tercihleri, onun, milletinin çektiği sıkıntılara kayıtsız kalmayan, ya anınları dile getirerek zamanına ahitlik eden vatansever bir yazar olduğunu gösterir. Bunların yanında, tiyatrolarında çalınan fikri, istibdadın tenkidi, intikam duygusu, hürriyet fikri, millî uyanık, ehlîtim ve Anadolu'nun kalkınması gibi konulara da temas eder.

Çizdiği tip ve karakterler baştan sona değerli meydan, düz yapıda olup, dengeli, düzgün, doğru, namuslu, fedakâr, vatansever, idealist ve millî romantiktirler. Kendi ferdi varlıklarını, ferdi ihtiyaç ve zaafalarını ahlak toplumsala ve yüksek ideale ulaşımı, kendilerine güvenleri tam olan karakterlerdir. Aksiyonlarıyla millî varlık ve ideal içinde erimiş, onun rengine boyanmışlardır. Onun kahramanları, önlerine çıkan zorluklarla mücadele ederek onları yenen pozitif ve aktif kahramanlardır. Ferdi ile toplumsal ikileminde daima ferdiyi feda etmiş, toplumsal olanı seçmişlerdir. Duyguları net, açık ve karardır.

Eserlerinde milletin kahramanlık duygusunu okuyan millî romantik yapıdaki karakterleri, içinde buldukları zamanın artları ve üstlendikleri misyon doğrultusunda hareket ederler. Mekkî bu eserlerindeki söylemlerinde yer yer destânî hitap ve ifadelere yer vermiştir.

Mekkî'de, Fikret'in melankolik ve bazen platonik ahlakı yoktur. O daha çok gerçekçi bir ahlak anlayışı ortaya koyar.

Yeni Mevlid-i Nebvî'de de Mekkî bize inanç cephesini gösterir. Süleyman Çelebi'nin Peygamber sevgisini zamanının gençlerine taşımak istemiştir. Bu eseri, onun dinine bağlı bir insan olduğunu da göstermektedir. Eserlerinde ehlîtim özenilen kutsal bir mertebedir.

Genel olarak bakıldığında, Servet-i Fünûn etkisinde yetimi ve kendisine Cenabı Şahabettin gibi bir örnek seçtikten sonra Receb Vahyî'nin özetmenli inde yazı hayatına atılmış olan Mekki'nin, eserlerinde, Servet-i Fünun'dan aldığı oldu u a k, tabiat, güzellik, musıkî gibi temleri, Namık Kemal tesiriyle oluşan millî duygularla birleştirilen bir millî edebiyat anlayışı ortaya koymuş oldu unu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Akı, Niyazi, *Ça da Türk Tiyatrosuna Toplu Bakı*, Atatürk Üniversitesi Yayınları:53 Erzurum 1968.
- Akı, Niyazi, *Türk Tiyatro Edebiyatı Tarihi I – Ba langıçtan Cumhuriyet Devrine Kadar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1989.
- And, Metin, *Ba langıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*, İletişim Yayınları, 1992,1994 (2. Baskı).
- Doygun, Duygu - Sütken, İker, *Ye il Yaprak* (Çeviri), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Van 1996 (Yayınlanmamı Lisans Mezuniyet Tezi).
- bnü'l-Emin Mahmud Kemal nal, *Son Asır Türk airleri*, Cilt III, Hazırlayan: Hidayet Özcan, Atatürk Kültür Merkezi Ba kanlı ı Yayınları, Ankara 2000.
- Kaplan, Mehmet vd, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1988.
- Özcan, Mustafa, "Muhiddin Mekki'nin ki Oyunu", *S.Ü. Fen-Ede. Fak. Edebiyat Dergisi* 1990, 5. Sayı, sahife:19-30.
- Töre, Enver, *Me rutiyet Tiyatrosu*, Duyap Yayıncılık, İstanbul 2006.
- , "Türk Tiyatrosunun Kaynakları", *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 / 1-II Winter 2009.
- , "Türk Tiyatrosunda Tarih", *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 / 1-II Winter 2009, s.1952.
- Malumat Mecmuası (51.-75. Sayılar) nceleme ve Seçilmi Metinler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara 2008 (Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi).
- Hazine-i Fünûn Dergisi (3. Yıl, 27.-52. Sayılar) (nceleme ve Seçilmi Metinler)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Sivas 2008 2008 (Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi).